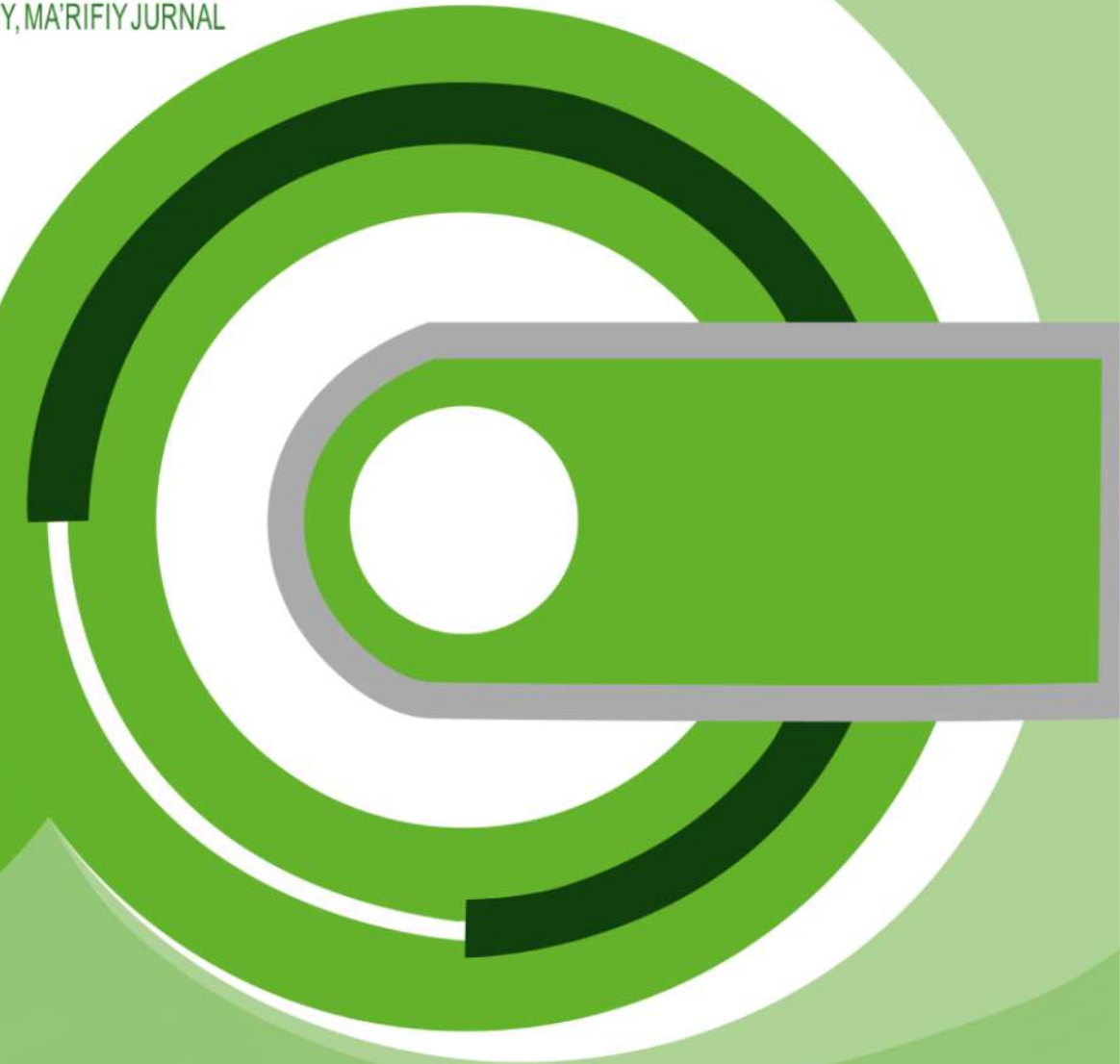

KASB-HUNAR TA'LIMI

ILMIY-USLUBIY, AMALIY, MA'RIFIY JURNAL

2023, 5

Sanayeva S.B. Talabalarda umumiy kasbiy kompetensiyalarni shakllantirishning pedagogik ahamiyati.....	156
Rahmonova G.Z. O'quvchilarda dunyoning yaxlit va qimmatli tabiiy-ilmiy qiyofasini shakllantirishning pedagogik tamoyillari.....	160
Xafizova N.X. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida kasbiy tushunchalarni shakllantirish texnologiyasi.....	165
Xolmatova M.M. Talabalarni oilaviy hayotga tayyorlashda gigiyenik madaniyatni rivojlantirish xususiyatlari.....	171
Байметов Б.Б. Бўлажак тасвирий санъат ўқитувчиларини касбий тайёрлашда академик ва ижодий расмларни бажаришнинг мақсад ва вазифалари.....	179
Rayimov A.A. Тарих фанига янгича ёндашув асосида ўқувчиларда аккультураив кўникмаларни шакллантиришнинг педагогик асослари.....	186
Saydullaeva A.R. Ta'limda gender mezonlar va ularning pedagogik-psixologik mazmuni.....	190
Rustamova D.V. Kichik yoshdagi bolalarnuqtidameaforavauning murakkab lingvo-kognitiv shakllanishi.....	194
Пулатова З.А. Олий таълим тизимида этнопедагогик анъаналардан фойдаланиш самарадорлигини аниқлаш мезонларини асослаш.....	198
Ashurova D.I. Abduqodir shakuriy asarlarida ta'lim - tarbiya masalalari.....	206
Xoliyorov B.H. Nofilologik oliy o'quv yurtlarida ingliz tili leksik kompetensiyasini rivojlantirishning nazariy asoslari.....	212
Jumaniyozova M.T. O'qituvchilarda integrativ kreativlikni rivojlantirish metodikalari.....	217
Mutallibjonov M.M. Kasbiy ma'naviyat bo'lajak o'qituvchining shaxsiy va kasbiy rivojlanishining asosi.....	224
Xaydarov O. O'quvchi-yoshlarni oilaga nisbatan ma'naviy-axloqiy va qadriyatli munosabatlarga tayyorlash.....	228
Mansurova S.R. Bolalarni o'qish va yozishga o'rgatishda hamda nutqini o'stirishda gender xususiyatlarni hisobga olish yo'llari.....	233
Адизова Н.Б. Ўқитишнинг муаммоли шакли ва уни ўқув жараёнига жорий этишнинг назарий-методик жиҳатлари.....	237
Obidov J.G'. Mustaqil ta'lim jarayonida talabalarga o'quv materiallarini imitatsion-variantivlik asosida o'qitishni takomillashtirish texnologiyalarini rivojlantirish tizimi.....	242
Маруфова М.Э. Развитие коммуникативных компетенций у детей подготовительной группы.....	247
Dehqonova M.G'. Ta'lim jarayonida umumiy va mayda motorika ustida ishlash turlari.....	254
Raxmonjonov X.A. Muhandislik grafikasi fanlarini o'zaro qiyoslab o'qitish yordamida talabalarining grafik kompetensiyasini shakllantirish metodikasi.....	260
Zuxurova M. B. O'zbekiston noana'anaviy kulolchiligining shakllanishi va rivojlanishi.....	264
Шарофаддинов Ш.А. Давлат таълим стандарти таълим сифатини таъминловчи омил сифатида.....	268
Бутаев Т. Теоретико-методологические основы развития предпринимательства у студентов технических вузов.....	272

TA'LIM JARAYONIDA UMUMIY VA MAYDA MOTORIKA USTIDA ISHLASH TURLARI

DEHQONOVA MUBORAKXON G'IEZIDDIN QIZI

CHDPU, Pedagogika fakulteti, "Maxsus pedagogika" kafedrası o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada umumiy va mayda motorikani rivojlantirish uchun ko'plab mashg'ulotlar, o'yinlar va mashqlar, barmoq o'yinlari, mayda buyumlar bilan bog'liq o'yinlar, shakl yasash va rasm chizish, barmoqlarni massaj qilish to'g'risida ma'lumot berilgan.

Аннотация: В статье представлена информация о многих видах деятельности, играх и упражнениях на развитие крупной и мелкой моторики, пальчиковых играх, играх с мелкими предметами, формообразовании и рисовании, массаже пальцев.

Abstract: This article provides information on many activities, games and exercises for the development of gross and fine motor skills, finger games, games with small objects, shaping and drawing, and finger massage.

Tayanch so'zlar: motorika, metodika, montessorri, harakat, mashg'ulot, nazorat, rivojlantirish.

Ключевые слова: моторика, методика, Монтессори, движение, обучение, контроль, развитие.

Key words: motorics, methodology, montessori, movement, training, control, development.

Xozirgi kunda ta'lim jarayoniga ko'plab ta'lim texnologiyalar tashkil etilgan bo'lib, uning dolzarbligi shundaki sog'lom bolalar va imkoniyati cheklangan bolalar ham aqlan rivojlanishi uchun motorikani rivojlantirish muhimdir. Motorika ko'p narsani o'z ichiga oladigan tushunchadir. Motorika bir-birining ketidan keluvchi u yoki bu guruh vaqt qatorining ba'zi bo'linishlarini zaruriy shart sifatida ko'zda tutadi. Motorika haqida

faqatgina bir tekisda ketma-ket keluvchi qo'zqatuvchilarning ma'lum bir guruhlariga bo'linganidagina gapirishimiz mumkin, shu bilan birga, guruhlar bir xil (2-3 a'zodan va h.k.) yoki bir xil bo'lmasligi ham mumkin. Motorikani psixologik va pedagogik fanlar nuqtai nazaridan aniqlash mumkin.

Umumiy motorli ko'nikmalarga: ag'darish, egilish, yurish, emaklash, yugurish, sakrash va shunga o'xshash harakatlar kiradi.

Umumiy motorik holatlar

UMUMIY TEKSHIRISH

MOTORIKANI

1. Harakatlarni bajarishda o'zini nazorat qilish, bir holatdan ikkinchi holatga o'tish, harakatni eslab qolishlarni tekshirish.

2. To'xtab qolish (tormozlanish) harakatlarni tekshirish;

3. Harakatlar koordinatsiyasini statik holatda tekshirish;

4. Harakatlar koordinatsiyasini o'zgarishini tekshirish;

5. Mo'ljal olishni tekshirish;

6. Harakat tempini tekshirish;

7. Motorik sezgirlikni tekshirish.

Mayda motorika. Bolalarning mayda qo'l motorikasini rivojlantirish ular tafakkurining kuchli rivojlanishiga zamin tayyorlashi ko'p psixolog va pedagoglar tomonidan ta'kidlab o'tilgan. Masalan, M.I.Koltsova, Ye.I.Isenina, A.V.Antakova-Fomina va boshqalar mayda qo'l motorikasining rivojlanganligi bolalar nutqini shakllanishida ijobiy ta'sir ko'rsatadi deb ta'kidlasalar, P.Losev mayda qo'l motorikasi va barmoqlar harakatini mutanosibligi bolalarni maktabgacha yoshda to'g'ri rivojlanishining eng muhim masalalardan biridir, deb hisoblaydi.

N.S.Jukova, Ye.M.Mastyukova, T.B.Filecheva, S.I.Bot va boshqalarning maxsus adabiyotlarida bo'lsa, mayda qo'l motorikasini rivojlantirish yo'llari orqali

nutqida nuqsoni bo'lgan bolalarning nutqini to'g'ri shakllantirishga yo'naltirilgan usullar berilgan. Shuningdek, italiyalik pedagog Mariya Montessori o'zining pedagogik qarashlaridan kelib chiqib bolalarni aqliy jihatdan rivojlantirish, ularni his qilishga o'rgatish kerakligini ta'kidlaydi. Bolalarda sensorika va motorikani rivojlantirish kichkintoylarda yozish, hisoblash ko'nikmasini shakllantiradi. Montessori metodikasining asosiy mohiyati bolada mustaqil faoliyat o'rnatish xususiy imkoniyatlarini namoyon qilishga sharoit yaratish va yordam berishdan iborat. Shuningdek, Montessori materiallari kichkintoylarda mantiqiy tafakkurni rivojlantiradi. Bolada ichki kuchni rivojlantirish va uning shaxsiy sifatlarini shakllanishiga turtki beradi. Bundan tashqari bolada atrof-muhit to'g'risidagi tasavvurlar ham tizimga solinadi.

Ta'lim jarayonida tarbiyachining diqqat markazida kichkintoyning individual va ijtimoiy-hissiy ehtiyojlarini qondirish nazarda tutilishi lozim. Mashg'ulot va o'yinlar uchun tanlangan didaktik materiallar bolada motorika (harakat) va sensorika (sezgi)ni rivojlantirishga yo'naltirilgan bo'lishi zarur. Bolaning mustaqil harakat qilishi natijasida uning ichki kuchlari erkin bo'ladi va asta-sekin kattalar yordamisiz ham o'zi bajara olish ko'nikmasiga ega bo'ladi.

Montessori materiallari bola uchun dunyoni, atrof-olamni anglash kaliti hisoblanib, dunyo haqidagi tasavvurlarini tizimga solishga, uning hayotiy va atrof-olam to'g'risidagi bilimlarini kengayishiga sabab bo'ladi. Bular yordamida bolada dunyoqarash rivojlanadi. U o'zining shaxsiy tajribasi asosida atrof-olam va tabiatda yuz beradigan hodisalarni tushunadi va anglay oladi. Didaktik maqsadlarga qaratilgan motorika umumiy, hissiy, nutqiy va ijtimoiy rivojlanishga ta'sir etadi. Onalarning hammasi bolalarda qo'llarning mayda motorikasini rivojlantirish kerakligini biladi. Biroq hamma ham buni qay tarzda bajarish kerakligini va umuman mayda motorika o'zi nima va uning qanday o'ziga xos xususiyatlari borligini bilmaydi. Motorikani rivojlantirish uchun bolalar bilan qanday mashg'ulotlar, o'yinlar va mashqlarni o'tkazish kerak.

Mayda motorika – bu qo'l-oyoqlarning kaftlari va barmoqlari bilan mayda va aniq harakatlarni bajarish qobiliyati. Mayda motorika sohasi ko'p sonli turli-tuman harakatlarni o'z ichiga oladi: oddiy ishoralardan tortib (masalan, o'yinchoqni ushlabolish) to'judamurakkab harakatlargacha (masalan, yozish va rasm chizish).

Mayda motorika tug'ilgan paytdanoq rivojlana boshlaydi. Oldiniga go'dak o'z qo'llarini o'rganadi, keyin ularni boshqarishga o'tadi. U buyumlarni butun kafti bilan ushlaydi, keyin esa faqat ikkita (katta va ko'rsatkich) barmog'i bilan oladi. So'ngra bolani qoshiq, qalam, mo'yqalam kabi buyumlarni to'g'ri ushlashga o'rgatishadi.

Mayda motorikani rivojlantirish uchun ko'plab mashg'ulotlar, o'yinlar va mashqlar mavjud. Ularni quyidagi guruhlariga ajratish mumkin: barmoq o'yinlari, mayda buyumlar bilan bog'liq o'yinlar, shakl yasash va rasm chizish, barmoqlarni massaj qilish.

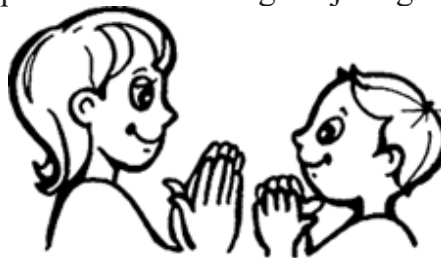
UMUMIY

VA

MAYDA

MOTORIKA RIVOJLANTIRUVCHI TEXNOLOGIYALAR

Kaftlarni massaj qilish. Bu mayda motorikani rivojlantirishning har qanday yosh uchun mos keladigan eng oddiy va universal usuli. Siz barmog'ingiz bilan bolaning kaftlarini silaysiz va ularni massaj qilasiz. O'z harakatlaringizni "Qitiqlash" hazilnamo muqaddimasi bilan birga bajaring.

«Ladushki»

Hammamiz bolaligimizdan «Ladushki-ladushki» (Chapak chalish) o'yinini bilamiz. Bu o'yin go'daklarni barmoqlarini yoyishga va chapak chalishga o'rgatadi.

Qog'oz yirtish

Bu mashq 7 oyni to'ldirgan bolalarga to'g'ri keladi. Kichkintoyga bir necha varaq yumshoq rangli qog'oz bering. U qog'ozni bajonidil ushlab ko'radi, qo'llarida aylantiradi va yirtadi.

Bu mashg'ulot unga juda katta zavq bag'ishlaydi.

Sahifalarni varaqlash

Bir yoshdan so'ng qog'oz yirtishni rasmlari ko'p kitobcha yoki jurnal sahifalarini varaqlashga almashtirish mumkin.

Munchoqlar

Bolalarga mayda buyumlarni ushlab yoqadi, bu juda foydali. Shuning uchun bo'yningizga turli o'lcham va shakldagi munchoqlari bor biror-bir taqinchoqni taqib oling. Go'dak ularni zavq va qiziqish bilan ushlay boshlaydi.

Bir-biriga kiruvchi kosachalar

Ulardan minoralar qurish, bir-birining ichiga kiritish mumkin. Ushbu o'yin bolada buyumlarning o'lchami haqidagi tushunchani shakllantiradi.

Yormalar

Kosachaga istalgan yormani soling va uni bolaga bering. U yormani qo'li bilan ushlab ko'radi yoki barmoqlari orasidan to'kadi. Ushbu o'yin mayda motorika va taktil hissiyotlarni yaxshi rivojlantiradi.

Qumda rasm solish
Patnisga qum seping. Bolaning

barmoqchasini o'z qlingizga olib, uni qum bo'ylab yuriting. Rasm chizishni chiziq, to'g'ri burchak, doira kabi oddiy shakllardan boshlab, ularni asta-sekinlik bilan murakkablashtirish mumkin.

Qopqoqlarni burab yopish

Bankalar, butilkalarning qopqoqlarini burab ochib-yopish kabi oddiy mashg'ulot barmoqlarning epchilligini rivojlantiradi. Farzandingizga turli o'lcham va shakldagi idishlarni taklif qiling, bu o'yinni turli-tumanroq qiladi.

Tugmani taqish, yechish, iplarni bog'lash
Bolani kiyintirish jarayoniga jalb eting.
Tugmalari va molniyalarini o'zi taqsin va yechsin. Bu nafaqat qo'l harakatlarini rivojlantiradi, balki bolani mustaqillikka ham

o'rgatadi. Shuningdek bolaga bog'ichlari bor biror-bir keraksiz botinkani ham berib qo'yning, u qo'llar uchun ajoyib trenajor rolini o'taydi.

Yumshoq narsalarga shakl berish

Shakl berish turli yoshdagi bolalarga mos keladi. Ular plastilin, loy va xamirdan turli narsalarni yasashlari mumkin.

Rasm chizish va bo'yash

Punktir chiziqlardan iborat rasmlarning

konturlari ustidan chizib chiqish hamda turli shakldagi obyektlarni bo'yash juda foydali. Shuningdek vertikal yuzalar – devor, doska, oynada chizish ham foyda beradi. Shu bois bola chizishi uchun maxsus doska osib qo'ygan ma'qul.

Mozaika va pazllarni yig'ish

3 yoshgacha bo'lgan bolalar uchun yirik qismlardan iborat pazllar va mozaikalar tanlanadi. Pazllar bolaning tasavvurini ham mashq qildiradi.

Qirqish

Kichkintoyga

bolalar

uchun

**BU MUHIM! MAYDA MOTORIKANI RIVOJLANTIRISH UCHUN
MO'LJALLANGAN O'YINLAR FAQAT KATTALARNING NAZORATI
OSTIDA OLIB BORILISHI HAMDA BUNDAY MASHQLARNI
MUNTAZAM RAVISHDA BAJARISH ZARUR.**

mo'ljallangan qaychi, qalamsimon yelim, rangli qog'oz va karton xarid qiling. Uni turli narsalarni yasashga o'rgating. Suratlarni qirqib, yopishtiring, qor uchqunlarini yasang

va hokazo. Bu bolaning nafaqat mayda motorikasini, balki tasavvur qilish qobiliyati va ijodiy tafakkurini ham rivojlantiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Dehqonova, M. (2023). THE FIRST STAGES OF ENSURING CONTINUITY IN THE ELIMINATION OF SPEECH DEFECTS OF SPEECH-IMPAIRED CHILDREN. Science and innovation, 2(B2), 55-58.
2. Ghiyosiddinovna, D. M. (2023). Specific Characteristics of Logopedic Work with Blind Children. CENTRAL ASIAN JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES AND HISTORY, 4(1), 101-105.
3. G'iyosiddinovna, D. M. (2022). 4+ 2 TA'LIM TIZIMIDAGI O'RNI. TA'LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIY JURNALI, 2(10), 389-393.
4. Achilova S.J., Qodirova F.U., DEhqonova M.G'., "Logopedik texnologiya" o'quv qo'llanma, 2023. Zeboprint.
5. Muborak, D., & Lobar, S. (2022). MAKTABGACHA TARBIYA YOSHIDAGI BOLALARDA NUTQNING KECH RIVOJLANISHI. TA'LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIY JURNALI, 2(10), 345-349.